

C-213

Green Deal Natuurinclusief Grondgebruik Herenboeren

Partijen

1. De staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Martijn van Dam, handelend in zijn hoedanigheid van bestuursorgaan, hierna te noemen: EZ;
2. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, mevrouw Sharon A.M. Dijkma, handelend in haar hoedanigheid van bestuursorgaan, hierna te noemen: IenM;

EZ en IenM hierna samen te noemen: Rijksoverheid;

3. Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant, namens deze mevrouw M.J.G. Spierings, gedeputeerde Agrarische ontwikkeling, Energie en Bestuur, hierna te noemen: provincie Noord-Brabant;
4. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Boxtel, namens deze de heer P. van de Wiel, wethouder ruimtelijke ontwikkeling, volkshuisvesting, milieu en duurzaamheid, hierna te noemen: gemeente Boxtel;

Partijen 3 en 4 hierna samen te noemen: Regionale Overheden;

5. De Marggraff Stichting zijnde landgoedeigenaar, namens deze de heer F.F.G. Bevoort, bestuurslid, hierna te noemen: Marggraff Stichting;
6. De Stichting Herenboeren Nederland zijnde innovator, namens deze de heer G. van der Veer, voorzitter, hierna te noemen: Stichting Herenboeren;
7. Coöperatie Herenboeren Wilhelminapark (WP), namens deze en de participerende community, de heer B.A. Tooren, voorzitter, hierna te noemen: Herenboeren WP;

Partijen 5 t/m 7 hierna samen te noemen: Herenboeren;

8. HAS Hogeschool Den Bosch, namens deze de heer E. Dijkman, opleidingsdirecteur Dier- en veehouderij en Management van de Leefomgeving, hierna te noemen: HAS;

Partijen 1 t/m 8 hierna afzonderlijk of samen te noemen: Partij of Partijen.

Algemene overwegingen

1. Om onze welvaart ook voor toekomstige generaties te behouden is het nodig om het concurrentievermogen van onze economie te versterken en tegelijkertijd de belasting van het milieu en de afhankelijkheid van fossiele energie en schaarse grondstoffen te verminderen.
2. Creativiteit, ondernemerschap en innovatie zijn essentieel om deze omslag naar groene groei mogelijk te maken. Bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties nemen volop concrete initiatieven voor vergroening van economie en samenleving. Met de Green Deal Aanpak wil het kabinet deze dynamiek in de samenleving op groene groei optimaal benutten.

3. Green Deals bieden bedrijven, burgers en organisaties een laagdrempelige mogelijkheid om samen met de overheid te werken aan groene groei. Initiatieven uit de samenleving staan daarbij aan de basis. Daar waar deze tegen belemmeringen aanlopen die volgens initiatiefnemers kunnen worden aangepakt op rijksniveau, wil het kabinet zich inzetten deze weg te nemen of op te lossen om zo deze initiatieven te faciliteren en te versnellen. In een Green Deal leggen partijen hierover concrete afspraken schriftelijk vast.
4. De resultaten van een Green Deal kunnen gebruikt worden bij andere, vergelijkbare projecten, waardoor er navolging kan plaatsvinden en de reikwijdte van een Green Deal kan worden vergroot zonder dat daar specifieke ondersteuning vanuit de Rijksoverheid tegenover staat.

Specifieke overwegingen Green Deal Natuurinclusief Grondgebruik Herenboeren

Natuurinclusief grondgebruik

1. In ons voedselproductiesysteem in Nederland bestaat een afstand tussen boer en consument. Het beter bereikbaar maken van smaakvol, gezond, veilig, duurzaam en betaalbaar voedsel is een veelbesproken thema. Tegelijkertijd vindt er maatschappelijke discussie plaats over de milieudruk van de landbouw, dierenwelzijn en gezond voedsel. Dit leidt onder andere tot een beweging waarin men de oorsprong van het voedsel wil kennen.
2. De Stichting Herenboeren omarmt die beweging en werkt samen met de Marggraff Stichting en Herenboeren WP aan de uitrol van een boerenbedrijfconcept dat past in dit gedachtengoed. De wens is om een hernieuwde voedselbeleving te creëren gericht op natuurlijk grondgebruik en dierengedrag enerzijds (het zogenaamde 'natuurinclusief grondgebruik'), en educatie en voedselvoorziening anderzijds, een en ander gebaseerd op een gezond businessmodel.
3. Natuurinclusief grondgebruik in de landbouwsector sluit aan bij het beleid van EZ dat zich richt op de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw, verbetering van dierenwelzijn, het waarborgen en vergroten van de biodiversiteit, het waarborgen van diergezondheid, nieuwe marktconcepten en verschuiving van een productie die is gebaseerd op kwantiteit naar een die is gebaseerd op kwaliteit. Om hier in de praktijk invulling aan te kunnen geven wil EZ experimenten met innovatieve concepten benutten om tot beleid te komen wat leidt tot toekomstbestendige en veerkrachtige voedselproductie systemen.

'Herenboeren'

4. Het concept 'Herenboeren' is een sociaal innovatief concept waarin een coöperatie van 200 huishoudens (die 500 monden vertegenwoordigen) een boer in dienst neemt voor de productie van (een deel van) haar voedsel. Hierbij is de vraag van de consument leidend.
5. Stichting Herenboeren zet zich in om het concept Herenboeren verder te ontwikkelen en bredere bekendheid te geven, en zo te komen tot een toenemend aantal 'Herenboerderijen'. Daarnaast legt de Stichting Herenboeren zich toe op het ontsluiten en bruikbaar maken van kennis over methodes voor natuurinclusief grondgebruik voor alle vormen van voedselproductie.
6. De Marggraff Stichting zet zich vanuit haar statutaire doelstelling in om het natuurinclusieve gedachtengoed in Nederland te concretiseren, uit te dragen en te ondersteunen. Daartoe biedt zij als grondeigenaar op landgoed Wilhelminapark ruimte aan de eerste Herenboerderij van Nederland en aan breder onderzoek naar methoden voor natuurinclusief grondgebruik.
7. Herenboeren WP biedt, als eerste Herenboeren-coöperatie, ruimte aan het doorontwikkelen van het concept Herenboeren en experimenten met methoden voor natuurinclusief grondgebruik. Hoofddoel van Herenboeren WP is en blijft dat zij kwalitatief en kwantitatief voldoende voedsel kan leveren aan de community van de Herenboerderij.

Gewenste experimenteer ruimte

8. Bij natuurinclusief grondgebruik is er een aantal belangrijke aandachtspunten, zoals diergezondheid en –welzijn, biodiversiteit en volksgezondheid. Partijen wensen projectmatig te onderzoeken of en hoe natuurinclusieve landbouw op een verantwoorde, rendabele en veilige manier gerealiseerd kan worden, zodat er voor de Stichting Herenboeren en ook voor andere ondernemers met vergelijkbare initiatieven helderheid is over de randvoorwaarden waaronder verantwoorde en veilige natuurinclusieve landbouw mogelijk is. Voor wat betreft het houden van varkens wordt hiervoor aangesloten bij de aanpak van de Green Deal Weidevarkens: naar een verantwoorde natuurinclusieve varkenshouderij.

Kengetallen en educatie

9. Vastgesteld is dat het in Nederland op dit moment ontbreekt aan wetenschappelijk onderbouwde kengetallen en uitgangspunten om natuurinclusief grondgebruik vorm te kunnen geven en die de discussie over de daarbij behorende manier van produceren kunnen ondersteunen.
10. HAS wil invulling geven aan onderwijs over, onderzoek naar en kennisontwikkeling over natuurinclusief grondgebruik en wil hiervoor een proeflocatie (proefboerderij natuurinclusieve landbouw) inrichten samen met Stichting Herenboeren.
11. Partijen nemen deel vanuit verschillende rollen die ze hebben in relatie tot natuurinclusieve landbouw: Stichting Herenboeren als initiatiefnemer van de Green Deal en eigenaar van het Herenboerenconcept, samen met Herenboeren WP als eerste actieve Herenboeren-coöperatie en de Marggraff Stichting als grondbezitter en grondlegger van het gedachtegoed, EZ en IenM vanwege beleidsontwikkeling en beleidsverantwoordelijkheid voor onderwerpen als ruimtelijke ordening, natuurinclusieve landbouw, voedselbeleid, dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid en bijbehorende wet- en regelgeving van overheidswege, provincie Noord-Brabant vanwege de regelgeving en beleid op het gebied van natuurbescherming, ruimtelijke ordening, transitie in de agrofoodsector en kanteling van voedselsystemen, de gemeente Boxtel vanwege beleid en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu en HAS vanwege het onderzoek dat in het kader van de Green Deal zal worden uitgevoerd en de input voor het onderwijscurriculum van studenten en te ontwikkelen cursussen.

Komen het volgende overeen:

1. Definitie en doel

Artikel 1. Definitie natuurinclusief grondgebruik in de landbouw

Natuurinclusief grondgebruik is een vorm van landbouw waarbij de bodem centraal staat en het daarop voorkomende en te herstellen landschap als uitgangspunt dient. Binnen de context van bodem en landschap wordt gestreefd naar maximale synergie op het gebied van water, energie, natuur en biodiversiteit met de productie van voedsel en cultuurhistorische waarden. Hierbij worden zowel binnen de dierlijke als plantaardige sectoren teelt- respectievelijk houderijsystemen ontwikkeld, die uitgaan van de natuurlijke interacties tussen planten en het natuurlijke gedrag van dieren.

Artikel 2. Doel

Het doel van deze Green Deal is om op een dynamische, ontwikkelingsgerichte werkwijze te verkennen hoe een maximaal natuurinclusief bedrijf eruit ziet, economisch volhoudbaar kan functioneren en juridisch geborgd kan worden. De werkwijze moet zeker stellen dat reële risico's verantwoord kunnen worden gemanaged.

Daarnaast is het doel om te komen tot wetenschappelijk onderbouwde kengetallen en uitgangspunten om natuurinclusief grondgebruik concreter vorm te kunnen geven en maatschappelijk en in het onderwijs te implementeren.

2. Inzet en acties

Artikel 3. Inzet en acties alle Partijen

- Partijen zullen vanuit een positieve grondhouding gebaseerd op wederzijds vertrouwen van alle betrokkenen, ieder voor zich en gezamenlijk, zich maximaal inspannen om het beschreven doel van deze Green Deal te realiseren volgens de hierna beschreven werkwijzen.
- Partijen zullen daartoe met elkaar samenwerken en knelpunten en mogelijkheden in kaart brengen.
- Partijen die het aangaat zullen zich inspannen dat op het Wilhelminapark maximaal één gebouw in de vorm van een Vlaamse schuur kan worden gerealiseerd.
- Partijen zullen een aanpak realiseren die niet alleen voor Herenboeren een oplossing biedt, maar ook voor andere initiatieven tot natuurinclusief grondgebruik. Het plan voor een proeflocatie natuurinclusief grondgebruik in samenwerking met HAS, vormt hiervan een belangrijke uitwerkingsrichting.

Artikel 4. Werkwijze 'projectmatig onderzoek'

1. Om de door Stichting Herenboeren voorgestane innovatieve wijze van voedselproductie te kunnen ontwikkelen is onderzoek nodig. In dit onderzoek dienen naast dierenwelzijn en diergezondheid ook de effecten op de leefomgeving beoordeeld te worden (fijn stof, geur, ammoniak, volksgezondheid) en wat deze betekenen voor de bedrijfsvoering, passend in het karakter van het landgoed.
2. Het gezamenlijke uitgangspunt is om het concept natuurinclusief grondgebruik in de praktijk toe te passen. Daar waar beleidskaders en/of wet- en regelgeving de uitvoering in de weg staan, zal projectmatig, per onderwerp:
  - i. in overleg worden getreden met Partijen,
  - ii. onderzoek worden gedaan naar knellende beleidskaders en wet- en regelgeving en
  - iii. gezamenlijk en waar mogelijk naar (tijdelijke) oplossingen worden gezocht om experimenteeruimte te kunnen bieden, waarbij in elk geval de Crisis- en herstelwet wordt betrokken.

3. De leiding van het project ligt bij Stichting Herenboeren.
4. Naast het projectmatige onderzoek zal minimaal éénmaal per jaar door de leider van het project een bijeenkomst worden georganiseerd van ondertekenaars om het verloop van het project te toetsen en zo nodig bij te sturen.
5. Partijen zullen als onderdeel van het 'projectmatige onderzoek' tevens een overzicht opstellen van bestaande wetten en regels die landbouwmethoden in het kader van natuurinclusief grondgebruik belemmeren en een analyse maken van de wenselijkheid en mogelijkheden tot realisatie van vernieuwingsrichtingen in beleid en regelgeving.
6. Partijen maken binnen 3 maanden na ondertekening een procesplan over de wijze waarop zij bij de toepassing van het tweede lid, onder (i), (ii) en (iii) en het vierde en vijfde lid, samenwerken, evalueren en monitoren.

Artikel 5. Werkwijze toegepast wetenschappelijk onderzoek HAS

1. Partijen geven HAS de ruimte om op het Wilhelminapark te Bostel onderzoek te doen naar verantwoord en rendabel natuurinclusief grondgebruik.
2. Partijen spannen zich in om op het Wilhelminapark te Bostel daadwerkelijk een proeflocatie of zogenaamd 'levend lab' voor rendabel natuurinclusief grondgebruik te realiseren overeenkomstig de werkwijze genoemd in artikel 4, tweede lid.
3. Het doel van partijen is om tot de volgende eindproducten te komen:
  - a. Handvatten en kengetallen voor het toepassen van natuurinclusieve landbouwmethoden;
  - b. Overzicht van de resultaten van het onderzoek en voorstellen voor toepassing en integratie van verworven kennis in de reguliere onderwijskanalen.

3. Slotbepalingen

Artikel 6. Uitvoering in overeenstemming met het Unierecht

De afspraken van deze Green Deal zullen in overeenstemming met het recht van de Europese Unie worden uitgevoerd in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de Europese regels met betrekking tot landbouw, aanbesteding, mededinging, staatssteun en technisch normen en voorschriften.

Artikel 7. Wijzigingen

1. Elke Partij kan de andere Partijen schriftelijk verzoeken de Green Deal te wijzigen. De wijziging behoeft de schriftelijke instemming van alle Partijen.
2. Partijen treden in overleg binnen zes weken nadat een Partij de wens daartoe aan de andere Partijen schriftelijk heeft medegedeeld.
3. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlagen aan de Green Deal gehecht.

Artikel 8. Toetreding van nieuwe partijen

1. Er kunnen nieuwe partijen toetreden tot deze Green Deal.
2. Een nieuwe partij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan Stichting Herenboeren. Zodra alle Partijen schriftelijk hebben ingestemd met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van Partij van de Green Deal en gelden voor die Partij de voor haar uit de Green Deal voortvloeiende rechten en verplichtingen.
3. Het verzoek tot toetreding en de verklaring tot instemming worden als bijlage aan de Green Deal gehecht.

Artikel 9. Citeertitel

De Green Deal kan worden aangehaald als Green Deal Natuurinclusief Grondgebruik Herenboeren.

Artikel 10. Opzegging

Elke Partij kan deze Green Deal gemotiveerd en niet nadat er overleg met partijen heeft plaatsgevonden, schriftelijk opzeggen. Opzegging dient te geschieden voor 1 oktober van het lopende kalenderjaar en kan dan worden geëffectueerd per 1 januari van het volgende kalenderjaar. Opzegging kan terstond plaatsvinden, met direct effect, indien sprake is van strijd met het bepaalde in artikel 6 (uitvoering in overeenstemming met het Unierecht).

Artikel 11. Nakoming

1. Een partij die meent dat een geschil bestaat, deelt dat schriftelijk aan de andere partijen mee. De mededeling bevat een aanduiding van het geschil.
2. Binnen vijf werkdagen na de dagtekening van de in het eerste lid bedoelde mededeling zendt elke partij zijn zienswijze over het geschil, alsmede een voorstel voor een oplossing daarvan, aan de andere partijen.
3. 3 Binnen vijf werkdagen na afloop van de in het tweede lid genoemde termijn overleggen partijen over een oplossing van het geschil. Elke partij kan zich door deskundigen doen bijstaan. Indien één van partijen binnen vijf werkdagen na afloop van de in het tweede lid genoemde termijn de wens daartoe kenbaar maakt, wordt het overleg voorgezeten door een door partijen gezamenlijk te benoemen voorzitter.
4. Elke partij draagt de eigen kosten, voortvloeiend uit de procedure van het eerste tot en met het derde lid. De kosten van de in het derde lid bedoelde voorzitter worden door elke partij voor een gelijk deel gedragen.
5. Partijen komen overeen dat de nakoming van de afspraken van de Green Deal niet in rechte afdwingbaar is.

Artikel 12. Inwerkingtreding

1. Deze Green Deal treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle Partijen en heeft een looptijd van 5 jaar.
2. Partijen nemen de uitvoering van alle in deze Green Deal genoemde afspraken zo snel mogelijk ter hand.

Artikel 13. Openbaarmaking

Deze Green Deal zal samen met andere afgesloten Green Deals openbaar worden gemaakt, onder andere in de Staatscourant, waardoor anderen kennis kunnen nemen van de gesloten Green Deals, zodat navolging hiervan kan worden bevorderd.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend te Boxtel op 9 maart 2017

De staatssecretaris van Economische Zaken,

.....
Martijn van Dam

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu,

.....
Sharon A.M. Dijkma

Provincie Noord-Brabant,

.....
M.J.G. Spierings, Gedeputeerde

Gemeente Boxtel,

.....
P. van de Wiel, Wethouder

De Marggraff Stichting,

.....
F.F.G. Bevort, Bestuurslid

Stichting Herenboeren Nederland,

.....
G. van der Veer, Voorzitter

Coöperatie Herenboeren Wilhelminapark,

.....
B.A. Tooren, Voorzitter

HAS Hogeschool Den Bosch,

.....
E. Dijkman, Opleidingsdirecteur